-- Scientific Journal, Tax Research --
Volume 32, Issue 62, Summer 2024, 181-211
taxjournal.ir
DOI:/10.61186/taxjournal.32.62.182

Iranian National Tax Administration

Justice-Oriented Indicators in The Tax System Based on Direct Tax Law and Value Added Tax Law

Hamidreza Ghasemi Banabari[1]*
Department of Public Administration, Faculty of Management and Economics, University of Tarbiat Modares, Tehran, Iran

Ensieh Godarzi
Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, University of Azad Islamic, Qazvin, Iran

Zeinab Mousavi
Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, University of Azad Islamic, Tehran, Iran

Mahshid Mohammadrezaei Ardakani
Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, University of Azad Islamic, Tehran, Iran

Abstract

How taxes are determined has an undeniable impact on social justice. Tax, as a tool for implementing financial and social policies, can be considered as a means to implement the government's financial policies on the one hand, and on the other hand, by applying some facilities to some sections of society, it can also facilitate the implementation of the government's social policies. Tax justice means the right, appropriate, and proper distribution of the tax burden on the taxpayers. For this purpose, this article aims to identify justice-oriented indicators in two main tax laws in Iran, i.e. Direct Taxes Law and Value Added Tax Law. Therefore, the research method is mixed. Based on this, in the first part of the research, using the content analysis method, 68 indicators were calculated based on the four traits of Proportion, equality, inclusiveness, and fairness for tax-centered justice, and in the quantitative part of the research, the results were obtained by forming an expert group including 35 questioned tax experts and It was evaluated and ranked through binomial and Friedman tests. Finally, suggestions were made for the expansion of tax justice.

* Corresponding Author: h.ghasemibanabari@modares.ac.ir

How to Cite: Ghasemi Banabari, Hamidreza., Godarzi, Ensieh., Mousavi, Zeinab & Mohammadrezaei Ardakani, Mahshid (2024). Justice-Oriented Indicators in The Tax System Based on Direct Tax Law and Value Added Tax Law. Tax research paper. 32 (62).181-211

Original Research
Received: 06/03/2024 Accepted: 21/07/2024
e-ISSN: 2717-1817 p-ISSN: 2251-64-84

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]
[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

Introduction

Justice as a tax principle is a value concept and is interpreted in different ways based on different value judgments and criteria. Researchers have emphasized the importance of examining issues related to tax justice and applying appropriate solutions to improve the existing conditions and create a fairer system.

According to these principles, tax laws should be regulated in such a way that these principles are respected and implemented, and this is the issue that will be examined in this article under the title of tax justice. It should be known that the equality of people in front of taxes is not just a numerical equality that everyone pays the same amount or the same proportion of taxes, but that equality is meant in terms of sacrifice. It means that the tax is proportional to the tax-paying power and this is where the social, economic, and moral issues come into the study of the science of finance. Based on this, the innovation of this research in redefining the evaluation indicators of the definition of tax justice in the ruling tax laws of the country and analyzing how different elements of tax laws and regulations (rates, exemptions, remissions, etc.) affect the indicators of tax justice and Also, there is no research of this quality and this level about exploring the concept of justice in tax laws.

According to the above explanations, the main issue in this research is the analysis of the tax justice indicators of the main tax laws in Iran, i.e. the law of direct taxes and the law of value-added tax.

Research Questions:

1) What are the key indicators of tax justice in the Direct Taxes Law based on the selected indicators?
2) What are the key indicators of tax justice in the Value Added Tax Law based on the selected indicators?

Methods and Material

This research in terms of purpose is practical, in nature is Analytical, and in terms of data collection method, it is a library. According to the purpose of the study, a mixed design was used in this research. In this research, a multi-stage design was done sequentially. Therefore, in the beginning, a preliminary qualitative study was carried out to explain the justice-oriented indicators in the relevant laws, then in the next stage, based on the findings of the qualitative stage, by obtaining the opinions of experts through a questionnaire, the indicators were based on the importance factor using the spss software then were prioritized.

Results and Discussion

This research aims to identify the indicators of tax justice in the law of direct taxes and the law of value-added tax based on the dimensions of tax justice,

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

i.e. Proportion, equality, inclusiveness, and fairness. The characteristics of tax justice have been examined in several studies (Driscoll, 2023: 145, Bird & Zolt, 2005: 1630, Bird & Zolt, 2019: 35), but what makes this study different from other studies, regardless of the lack of similar research According to the present order, the fourth feature for tax justice is called fairness (Almasiet al., 2013: 226). fairness is the behavior of the tax system at the general level or in other words at the community level.

Finally, 68 indicators were counted based on the mentioned 4 dimensions as manifestations of tax justice in the mentioned laws. Considering the uniqueness of the tax laws in each country and also the topic of the current research, the ability to compare the results with other researches is considered as a limitation in the path of this research.

Conclusion

The results of the research indicate that in the field of income tax of business owners, income tax of legal entities, real estate tax, inheritance tax and value-added tax, the issue of tax justice in some aspects such as the equality of rates (Articles 59, 105 of the and Article 17 of the Value Added Tax Law), livelihood exemptions (Articles 57, 84 and 101 of the Value Added Tax Law), the generality of the provisions of the law for all persons (Articles 238, 237 of the Value Added Tax Law and Article 9 of the Value Added Tax), fairness in the law (Article 8 of Value Added, Note 1 of Article 53 and Article 137 of the Civil Code) and other articles mentioned in Table No. 2 about the dimensions of tax justice have been observed, but some issues have also been neglected. For example, not providing a strong executive guarantee for equal access to the economic data of individuals by the tax organization, not predicting the annual inflation growth in the relevant laws (so that the increase in taxes proportional to the inflation rate is not predicted), levying taxes on the increase in the price of assets such as Cars and housing, which the individuals themselves do not play a role in increasing the price of, and other cases that have not been seen in the law on the dimensions of tax justice or for which special provisions have not been made.

Acknowledgments

We appreciate and thank all the people who helped the authors in this research to carry out the research as well as possible, especially the selected employees of the Tax Affairs Organization, referees, and respected executives of the quarterly Tax Research Journal.

Keywords: Tax justice, Features of Justice, Direct Taxes, Value Added Tax.

JEL Classification: H2, H11, D63

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182] [Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

-- مجله علمی، پژوهشنامه مالیات --
شماره ۶۲، دوره ۳۲، تابستان ۱۴۰۳، ۲۱۱-۱۸۱
taxjournal.ir
DOI:/10.61186/taxjournal.32.62.182

سازمان امور مالیاتی کشور

مقاله پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۳۱
p-ISSN: ۲۲۵۱-۶۴-۸۴
e-ISSN: ۲۷۱۷-۱۸۱۷

شاخص‌های عدالت محوری در نظام مالیاتی مبتنی بر قوانین مالیات‌های مستقیم و مالیات بر ارزش افزوده

حمیدرضا قاسمی بنابری[1]* دکترای مدیریت دولتی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران. ایران.

انسیه گودرزی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران.

زینب موسوی کارشناسی حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مهشید محمدرضائی اردکانی دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

چگونگی تعیین مالیات تأثیر غیرقابل انکاری بر عدالت اجتماعی دارد. مالیات به عنوان ابزاری برای اعمال سیاست‌های مالی و اجتماعی قانونگذار می‌تواند با کارکردی دوگانه از یک‌سو وسیله‌ای جهت به اجرا درآوردن سیاست‌های مالی دولت به شمار رفته و از سوی دیگر، با اعمال برخی تسهیلات نسبت بعضی از اقشار جامعه، اجرای سیاست‌های اجتماعی دولت را نیز تسهیل نماید. مقصود از عدالت مالیاتی تقسیم درست، به‌جا و مناسب بار مالیاتی بر عهده مؤدیان است. به همین منظور این مقاله با هدف شناسایی شاخص‌های عدالت محوری، در دو قانون مادر مالیاتی یعنی قانون مالیات‌های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش‌افزوده صورت پذیرفته است. بنابراین صبغه پژوهش ترکیبی می‌باشد. بر همین اساس در بخش اول پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوا، ۶۸ شاخص بر مبنای چهار ویژگی تناسب، برابری، فراگیری و نصفت برای عدالت محوری مالیاتی احصاء شد و در بخش کمی پژوهش، نتایج با تشکیل گروه خبرگی شامل ۳۵ خبره مالیاتی مورد پرسش و از طریق آزمون‌های دوجمله‌ای و فریدمن ارزیابی و رتبه‌بندی گردید. و درنهایت پیشنهادهایی برای بسط و گسترش عدالت مالیاتی ارائه شد.

کلیدواژه‌ها: عدالت مالیاتی، ویژگی‌های عدالت، مالیات‌های مستقیم، مالیات بر ارزش‌افزوده

* نویسنده مسئول: h.ghasemibanabari@modares.ac.ir

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

مقدمه

امروزه نقش مالیات در اداره امور دولت قابل کتمان نیست. حفظ و اداره یک جامعه متشکل، مستلزم وجود سازمان‌هایی از قبیل سازمان‌های اداری، دفاعی و قضایی است که مجموعه آن‌ها، سازمان حکومت آن جامعه را تشکیل می‌دهد. حکومت دارای وظایفی از قبیل حفظ نظم و امنیت، اجرای عدالت و دفاع از مملکت هست. برای انجام این وظایف ناگزیر مخارجی را متحمل می‌گردد، که مخارج عمومی نامیده می‌شود. برای تأمین این مخارج، ناچار است مبالغی را از مردم و مؤسسات اخذ نماید؛ چراکه بدون درآمد حکومت نمی‌تواند بقا داشته باشد و عدم کفایت درآمدها، حکومت را از انجام وظایف باز می‌دارد. دیوان عالی ایالات متحده آمریکا در سال ۱۸۹۹ تأکید کرده که سازمان حکومت، بر پایه قدرت وضع و وصول مالیات‌ها قرار گرفته و ضرورت آن را برای دولت، به‌مثابه تنفس هوا برای انسان دانسته است (Rostami & Izadi, 2013: 59).

هم‌زمان با اخذ مالیات از سوی دولت‌ها، این سؤال میان افراد جامعه وجود داشته است که آیا همه افراد می‌بایست به یک‌میزان مالیات پرداخت کنند؟ آیا نباید تفاوتی میان فقیر و غنی در پرداخت مالیات وجود داشته باشد؟ عدالت در دریافت مالیات چگونه تأمین می‌شود و یک نظام مالیاتی عدالت محور واجد چه ویژگی‌هایی باید باشد؟ بر اساس این سؤالات، مفهوم عدالت مالیاتی بیش از پیش مورد تأکید قرار گرفته‌است.

آدام اسمیت[1]، اقتصاددان معروف مکتب کلاسیک، چهار اصل عمده را به عنوان مبانی یک نظام مالیاتی مطلوب بیان داشته است. ۱) اصل عدالت و برابری: بر اساس این اصل، بار مالیاتی باید به‌صورت عادلانه بین مردم تقسیم شود و به توانایی پرداخت مالیات‌دهنده بستگی داشته باشد. یعنی هر فرد باید متناسب با سهمی که در تولید کالاها و خدمات دارد، درآمد کسب نماید؛ در این صورت توزیع درآمد در جامعه توزیعی عادلانه است. ۲) اصل معین و مشخص بودن: بر اساس این اصل، مبلغ مأخذ مالیات، زمان پرداخت و طریق پرداخت باید دقیقاً مشخص و معین باشد. ۳) اصل سهولت و یا سهل‌الوصول بودن: بر اساس این اصل، کسب رضایت نسبی افراد و ارائه تسهیلات مختلف برای پرداخت مالیات مدنظر است و تنظیم شرایط جهت پرداخت و طریقه پرداخت باید با توجه به حداقل فشار ممکن طراحی شده باشد. ۴) اصل صرفه‌جویی: بر اساس این اصل، در جمع‌آوری مالیات باید

1. Adam Smith

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

حداکثر صرفه‌جویی به عمل آید و هزینه جمع‌آوری آن به حداقل ممکن تقلیل یابد (Alam Al-Hadi, 2015: 97). همانگونه که مشاهده می‌شود، عدالت به عنوان یک اصل مالیاتی، مفهومی ارزشی است و بر اساس قضاوت‌ها و معیارهای مختلف ارزشی، به صورت‌های متفاوت تعبیر و تفسیر می‌گردد. پژوهش‌ها بر اهمیت بررسی مسائل مرتبط با عدالت مالیاتی و بکارگیری راهکارهای مناسبی برای بهبود شرایط موجود و ایجاد سیستمی عادلانه‌تر تأکید کرده‌اند.

همچنین عدالت مالیاتی به‌عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در حوزه مالیات، مرتبط با توزیع منصفانه بار مالیاتی بین افراد و نیز عدم تبعیض ناعادلانه است. این مفهوم مهم در سیاست‌گذاری مالیاتی برای ایجاد انصاف و تعادل در اقتصاد جامعه بسیار حائز اهمیت است. اما در ایران، عدالت مالیاتی همواره یک چالش بوده است. نظام مالیاتی در کشور، با مواردی ازجمله پرداخت ناکافی مالیات توسط برخی افراد، اعمال معافیت‌های ناعادلانه و عدم شفافیت در ساختار مالیاتی، با چالش‌هایی روبروست. این موارد منجر به نارضایتی عمومی، کاهش اعتماد عمومی و تضعیف اثربخشی سیستم مالیاتی می‌شود (Samadi & Tabande, 2013: 81).

در هر حال یکی از اصول اساسی در وضع مالیات‌ها، اصل تساوی افراد در مقابل مالیات می‌باشد. این اصل در قوانین کلیه کشورها ذکر شده است. طبق اصل بیستم قانون اساسی همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند. همچنین طبق اصل ۵۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، هیچ نوع مالیات وضع نمی‌شود مگر به‌موجب قانون. همچنین موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به‌موجب قانون مشخص می‌شود و در موارد مالیاتی هیچ تفاوتی و امتیازی فی‌مابین افراد ملت گذارده نخواهد شد.

طبق این اصول باید قوانین مالیاتی طوری تنظیم شود که به‌وسیله آن‌ها اصول مزبور رعایت و اجرا گردد و این همان مسأله‌ای است که در این مقاله تحت عنوان عدالت مالیاتی بررسی خواهد شد. باید دانست که منظور از تساوی افراد در مقابل مالیات فقط یک تساوی عددی نیست که همه به یک میزان یا یک تناسب مالیات بپردازند، بلکه منظور از آن تساوی، از لحاظ فداکاری است. یعنی متناسب بودن مالیات با قوه پرداخت مالیات و در اینجاست که مسائل اجتماعی و اقتصادی و اخلاقی در بررسی علم مالیه وارد می‌شود. بر همین اساس نوآوری این پژوهش در بازتعریف شاخص‌های ارزیابی تعریف عدالت مالیاتی در قوانین مالیاتی حاکم کشور و تحلیل

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

چگونگی تأثیر عناصر مختلف قوانین و مقررات مالیاتی (نرخ‌ها، معافیت‌ها، بخشودگی‌ها و...) بر شاخص‌های عدالت مالیاتی و همچنین عدم انجام پژوهشی با این کیفیت و این سطح پیرامون کنکاش مفهوم عدالت در قوانین مالیاتی حاضر است.

با عنایت به توضیحات فوق، مسأله اساسی در این پژوهش واکاوی شاخص‌های عدالت مالیاتی قوانین اصلی مالیات در ایران یعنی قانون مالیات‌های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش‌افزوده می‌باشد. بنابراین در این پژوهش به سؤالات ذیل پاسخ داده خواهد شد.

الف) شاخص‌های عدالت محوری مالیاتی در قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۹۴ بر اساس شاخص‌های منتخب کدامند؟

ب) شاخص‌های عدالت محوری مالیاتی در قانون دائمی مالیات بر ارزش‌افزوده مصوب ۱۴۰۰ بر اساس شاخص‌های منتخب کدامند؟

پیشینه پژوهش

مالیات سهمی است که به‌موجب اصل تعاون ملی و بر وفق مقررات، هر یک از سکنه کشور موظف است که از ثروت و درآمد خود به‌منظور تأمین هزینه‌های عمومی و حفظ منافع اقتصادی یا سیاسی یا اجتماعی کشور به‌اندازه قدرت و توانایی خود به دولت بپردازد. بدیهی است که هدف از وصول مالیات نمی‌تواند فقط ایجاد یک منبع درآمد دولت برای تأمین هزینه‌های عمومی باشد بلکه اهداف مهم دیگری را نیز به دنبال دارد. امروزه مالیات به عنوان یک ابزار اقتصادی مطرح است. یعنی علاوه بر وصف درآمدی یکی از ابزارهای مهم تعدیل و سلامت اقتصاد جامعه تلقی و مطرح می‌باشد (Tajmir Riahi & Al Mohammad, 2019: 25).

در ایران دو قانون اصلی یعنی قانون مالیات‌های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش‌افزوده طی سنوات اخیر، برای اخذ مالیات از منابع مختلف حاکم بوده است. که بر همین اساس اصلاح نظام مالیاتی در کشور در سه محور اصلی شامل اصلاح قوانین و مقررات مالیاتی، اجرای طرح جامع مالیاتی و استقرار کامل نظام مالیات بر ارزش‌افزوده مورد توجه قرار گرفته‌است. در این راستا، مهمترین اقدام در طرح تحول نظام مالیاتی ایجاد بسترهای حقوقی، مدیریتی و اجرایی مناسب در قانون مالیات‌ها می‌باشد که این مهم در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم (۱۲۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم که با عنوان لایحه یک‌فوریتی اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶ و اصلاحات بعدی آن به

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

مجلس شورای اسلامی تقدیم گردیده بود، با تصویب در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ ۱۳۹۴/۰۴/۳۱ به تصویب مجلس شورای اسلامی و سپس به تأیید شورای نگهبان رسید که از ابتدای سال ۱۳۹۵ لازم‌الاجرا گردیده است (Mahmoodabadi & Heydarian, 2018: 47). همچنین قانون مالیات بر ارزش‌افزوده پس از تصویب قانون موقت مربوطه در خرداد ماه ۱۳۸۷ از مهرماه همان سال در چارچوب مراحل استقرار، اجرایی شد و درنهایت در تاریخ ۱۴۰۰/۰۳/۰۲ با انجام اصلاحاتی تبدیل به قانون دائمی مالیات بر ارزش‌افزوده گردید.

همانطور که پیش‌تر نیز بیان شد، مالیات ستانی دارای اصولی است که باید در درجه اول هادی قانون‌گذاران قرار گیرد تا در وضع قوانین مالیاتی به آن‌ها توجه کنند و متعاقباً تدوین مقررات اجرایی نظیر آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌ها نیز باید با عنایت به این اصول تدوین شوند و بالاخره به هنگام اجرا نیز همین اصول باید در فهم و تفسیر مقررات مالیاتی مورد توجه واقع شود (Tawakkul, 1996: 1). مهم‌ترین اصولی که برای مالیات ستانی مدنظر قرار دارد، عبارتند از:

اصل تعادل: این اصل بیان می‌کند، بار مالیاتی باید بر اساس توانایی مالی افراد و شرکت‌ها توزیع شود. اصل تعادل به‌منظور ایجاد توازن در توزیع بار مالیاتی و جلوگیری از بار سنگین بر دوش افراد با درآمد کمتر استفاده می‌شود. به عبارت دیگر، افراد با درآمد بیشتر، مالیات بیشتری پرداخت کنند.

اصل اقتصادی: این اصل بیان می‌کند، سیستم مالیاتی باید رشد اقتصادی را تضمین کند. به این معنا که سیستم مالیاتی باید به‌گونه‌ای طراحی شود تا افراد و شرکت‌ها به کار، سرمایه‌گذاری و تولید بیشتر ترغیب شوند و درنتیجه به بهبود وضعیت اقتصادی خود و رشد اقتصادی کشور کمک نمایند.

اصل کارایی: به این معنا است که سیستم مالیاتی باید به‌صورت کارآمد و بهینه عمل کند. این اصل بیان می‌کند، هزینه‌های اجرایی و اداری مالیات باید در کمترین حد ممکن باشد و سیستم مالیاتی باید به‌طور کارآمد در محاسبه، پرداخت و جمع‌آوری مالیات عمل کند.

اصل سهولت: به معنای آسانی و سادگی اجرای نظام مالیاتی است. سیستم مالیاتی باید برای افراد و شرکت‌ها به‌طور قابل فهم و آسان باشد تا بتوانند به‌درستی و به‌موقع، مالیات خود را محاسبه و پرداخت کنند. اصل سهولت در کاهش هزینه‌ها و زمان مورد نیاز برای پرداخت مالیات و همچنین جلوگیری از خطاها و اشتباهات در اجرای سیستم مالیاتی تأکید دارد.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

اصل عدالت: این اصل بیان می‌کند، بار مالیاتی بر اساس توانایی اقتصادی افراد توزیع شود. نظام مالیاتی باید در نظر بگیرد که افراد با توانایی مالی بیشتر، مبالغ بیشتری را به عنوان مالیات پرداخت کنند و از این طریق عدالت در توزیع بار مالیاتی در جامعه را حفظ کند (Auerbach & Hines, 2002: 26).

در میان اصول، شاید مهم‌ترین اصل، اصل عدالت مالیاتی باشد. عدالت مالیاتی به وضعیتی اشاره دارد که همه افراد در جامعه به تساوی مسئولیت‌های مالیاتی خود را به عهده می‌گیرند و میزان مالیاتی که هر فرد پرداخت می‌کند، به نسبت قدرت اقتصادی و ثروتی که دارد، منصفانه است (Musgrave, 1959: 125). به‌عبارت دیگر عدالت مالیاتی به توزیع بار مالیاتی میان افراد در جامعه توجه می‌کند و تلاش می‌کند تا بار مالیاتی به نسبت توانایی مالی و درآمدی که افراد دارند، تقسیم شود. این به معنای آن است که افراد با درآمدهای بالاتر باید بار مالیاتی بیشتری را پرداخت کنند تا خدمات عمومی و نیازهای اجتماعی بتوانند به‌خوبی تأمین و افراد با درآمدهای پایین‌تر نیز با بار مالیاتی کمتر مواجه شوند (Saez & Zucman, 2016: 525).

یکی از اهداف عدالت مالیاتی، کاهش نابرابری درآمدی است. سیستم مالیاتی باید به‌گونه‌ای طراحی شود که فرصت‌ها و منابع بیشتری را برای افراد با درآمدهای پایین‌تر فراهم کند. این مهم می‌تواند با بکارگیری روش‌های مالیات‌های پیشرفته که در آن، درآمدهای بالاتر با نرخ مالیاتی بیشتر و درآمدهای کمتر را با نرخ مالیاتی کمتر مالیات می‌دهند، تسهیل شود (Piketty, 2014: 35).

عدالت مالیاتی از نظر قانونی نیز بااهمیت است. قوانین مالیاتی باید به گونه‌ایی باشند که به عدالت مالیاتی متعهد و تمامی افراد در برابر قوانین مساوی باشند. همچنین، باید قوانین و مقررات مالیاتی به‌طور شفاف و قابل فهم برای همه افراد در جامعه قرار گیرند تا هر فرد بتواند به‌درستی میزان مالیاتی که باید پرداخت کند را متوجه شود. این امر به عدالت فرایندی یا روندی نیز مربوط می‌شود که هر فرد بتواند به‌طور مساوی از فرایند تصمیم‌گیری و اجرای قوانین مالیاتی بهره‌مند شود (Slemrod, 2004: 166).

درنهایت، عدالت مالیاتی در جامعه به عدالت اجتماعی و انصاف اقتصادی کمک می‌کند. با توزیع مناسب بار مالیاتی و تأمین منابع مالی برای خدمات عمومی، می‌توان بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی افراد در جامعه را تسهیل کرد. همچنین، اجرای عدالت مالیاتی می‌تواند به تقویت اعتماد عمومی و کاهش ناامنی اقتصادی کمک کند. از طرف دیگر، نادیده گرفتن عدالت مالیاتی می‌تواند منجر به نارضایتی افراد، افزایش نابرابری‌های اجتماعی و تضعیف اعتماد عمومی شود (Alesina & Perotti, 1996: 1207).

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

در قوانین مختلف مالیاتی یکی از ابزارهای سیاست‌گذاری مالیاتی، مشوق‌های مالیاتی است. مشوق مالیاتی یک سیاست مالیاتی است که از طریق آن دولت‌ها برای رسیدن به اهداف توسعه‌ای، افزایش سرمایه‌گذاری و افزایش اشتغال به گروه خاصی از سرمایه‌گذاران و یا فعالان اقتصادی (مشوق هدفمند) و یا به همه آن‌ها (مشوق عام یا غیر هدفمند) با اعطای انواع تخفیف، ترجیحات، ارفاق، اعتبار و تعویقات مالیاتی، رفتارهای تبعیض‌آمیز مالیاتی می‌کنند. این مسأله گاهی حتی باعث سوءتفاهم و ایجاد شکاف بین مردم و طبقه حاکم می‌شود. میزان مالیات، نوع رفتار با مؤدیان مالیاتی، هدفمند نبودن معافیت مالیاتی ازجمله اموری است که می‌تواند حس تبعیض و بی‌عدالتی را در مردم تقویت کند. از این‌رو باید اصل عدالت که یک ملاک و معیار در نظام اسلامی برای تمام ابعاد زندگی فردی و اجتماعی است؛ چه در اصل مالیات و چه در مشوق‌های مالیاتی لحاظ شود (Nazari et al., 2012: 155).

در ادبیات مالیاتی، نظام‌های مالیاتی بر اساس دو اصل توانایی پرداخت و اصل بهای خدمات و یا ترکیبی از این دو شکل گرفته‌اند. درواقع توانائی پرداخت همان اصلی است که به عدالت اجتماعی و توزیع ثروت در جامعه از طبقات بالا به سطح پایین‌بر می‌گردد که این کار از طریق مکانیزم بودجه کشور که بخشی از آن از طریق وصول مالیات است تأمین می‌شود. رعایت نرخ پائین مالیات و استفاده از نظام تک‌نرخی و اعمال عمومی و فراگیر مالیات نسبت به مشمولین در وصول به عدالت و کارایی از یک‌طرف و کسب درآمد و جذب سرمایه‌گذاری از سوی دیگر مؤثر است (Nazari et al., 2012: 157). این تعبیر از عدالت مالیاتی در دو مفهوم عدالت عمودی و عدالت افقی مالیاتی هویدا می‌شود. عدالت عمودی به توانایی افراد در پرداخت مالیات و عدالت افقی به شرایط مشابه و برابر افراد و اشخاص مشمول مالیات اشاره دارد.

به‌عبارت دیگر در عدالت عمودی برای برقراری مالیات عادلانه و تحقق اصل عدالت مالیاتی، به شاخصی توجه می‌شود که اثرات و جنبه اقتصادی داشته باشد. یعنی تنها بعد اقتصادی مردم مدنظر قرار می‌گیرد (Infanti, 2008: 1195). عدالت عمودی، اقتضای عدالت در طرز عمل مالیاتی مردم نسبت به تفاوت درجات برخورداری ایشان از پایه مالیاتی[1] است. درواقع، بیانگر این است که در اخذ مالیات‌ها، باید با اشخاصی که ازنظر اقتصادی در وضعیت متفاوتی هستند به‌صورت دیگری برخورد شود. یعنی تقسیم منابع مالیاتی به نحوی است که افراد با درآمدهای کمتر

1. Tax Base

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

و آسیب‌پذیرتر از برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی، مقدار مالیاتی کمتری بپردازند. این بعد تأکید می‌کند که توزیع بار مالیاتی باید به نحوی باشد که افراد با درآمدهای پایین‌تر نیز بتوانند به‌خوبی زندگی کنند و به خدمات عمومی دسترسی داشته باشند (Saez, & Zucman, 2016: 521).

اما در عدالت افقی، پرداخت مالیات، درواقع گونه‌ای رفتار برابر با اشخاص در موقعیت‌های برابر است، هرچند که این افراد درآمدهای خود را از طریق گوناگون به دست آورده باشند. در عدالت افقی چگونگی وضع قوانین، توزیع بار مالیات، ساختار نرخ‌های مالیاتی و شمول آن به‌موجب قوانین تعیین می‌شوند. برای تأمین عدالت افقی، لازم است نظام مالیاتی با مردم در مواضع و موقعیت‌های یکسان و برابر به‌گونه‌ای برابر برخورد و رفتار کند (Blackburns,1994: 123).

در تقسیم‌بندی دیگر چهار بعد برابری، فراگیری، تناسب و نصفت برای اصل عدالت مالیاتی مطرح می‌شود. که در پژوهش حاضر نیز، عدالت محوری مالیاتی در قوانین مربوطه بر اساس این چهار بعد ارزیابی می‌شود.

الف) برابری: یعنی اینکه افراد و اشخاصی که از دیدگاه مالیاتی در شرایط یکسان قرار دارند، مالیاتی برابر بپردازند (نرخ ثابت و برابر). ویژگی برابری در عدالت مالیاتی به این معنا است که تفاوت درآمدی بین افراد باید به‌طور ناعادلانه تأثیری بر تقسیم بار مالیاتی نداشته باشد. این مؤلفه تأکید می‌کند که توزیع بار مالیاتی باید بر پایه اصل برابری اجتماعی انجام شود و هیچ فردی به دلیل درآمد یا وضعیت اجتماعی خاص، از پرداخت مالیات معاف نشود. بر اساس این مؤلفه، تخفیفات مالیاتی و معافیت‌ها باید به‌طور مناسب و عادلانه توزیع شوند (Musgrave & Musgrave, 1989: 220).

ب) فراگیری (عمومیت): طبق این بعد مالیات باید عمومیت داشته باشد و بین افراد مختلف جامعه بایستی به‌صورت عادلانه تقسیم شود و در پرداخت مالیات هیچ تبعیضی وجود نداشته باشد. به عبارت دیگر سیستم مالیاتی باید به‌طور عادلانه و بدون تبعیض برای همه افراد در جامعه اعمال شود. این بعد تأکید می‌کند که هیچ شخص یا گروهی نباید از پرداخت مالیات معاف شود و همه باید به قوانین مالیاتی پایبند باشند. عمومیت در سیستم مالیاتی به معنای اعمال قوانین مشابه برای همه افراد، حفظ شفافیت و عدم تعارض منافع در فرایند تصمیم‌گیری مالیاتی است (Bird & Zolt, 2005: 1630, Bird & Zolt, 2019: 35).

ج) تناسب: بدان معنا که مالیات متناسب با توانایی مالیات‌دهنده باشند. بر این اساس در پرداخت مالیات باید به توانایی پرداخت‌کننده مالیات (مؤدی) توجه داشت. به‌عبارت دیگر تناسب

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

در عدالت مالیاتی به این معنا است که میزان مالیاتی که هر فرد باید پرداخت کند، باید به‌طور عادلانه و متناسب با منافع و توانایی اقتصادی او باشد. به‌عبارت دیگر، افراد با درآمدهای بالاتر باید مبالغ بیشتری را به عنوان مالیات پرداخت کنند، درحالی‌که افراد با درآمدهای پایین‌تر باید مالیات کمتری را بپردازند. این بعد به بعد عدالت افقی نزدیک است و تأکید دارد که توزیع بار مالیاتی بر اساس توانایی اقتصادی و درآمد افراد صورت بگیرد (Slemrod & Bakija, 2008: 170).

د) نصفت: انصاف نظام مالیاتی به عنوان پیش‌شرطی برای تمکین داوطلبانه در طی دهه‌های اخیر در سطح بین‌الملل مورد بررسی قرار گرفته‌است. درک انصاف نظام مالیات بر درآمد، مبنای شکل‌گیری اعتماد متقابل است که در امر تمکین مورد تأکید بسیار بوده است. مؤدیان در ارزیابی انصاف نظام مالیاتی، مشارکت مالیاتی خود را با منافعی که به ازای آن از دولت دریافت می‌کنند مورد مقایسه و سنجش قرار می‌دهند. ابعادی از انصاف مانند انصاف نرخ‌های ترجیحی، انصاف شخصی، انصاف عمومی و انصاف رفتاری در مطالعات معرفی‌شده‌اند.

انصاف عمومی مبین منصفانه بودن رفتار نظام مالیاتی در سطح عمومی یا به عبارتی در سطح جامعه است که در آن بحث رضایت مردم از سیاست‌های اتخاذی دولت در مصرف درآمدهای مالیاتی مطرح می‌شود. انصاف شخصی یا فردی یکی دیگر از ابعاد درک انصاف است که به برداشت افراد نسبت به مطلوبیت سازمان از جهت تأمین انتظارات شخصی آن‌ها اشاره دارد. مفاد قوانین مالیاتی و رویه‌های مورد استفاده مراجع مالیاتی ازجمله موضوعاتی است که در انصاف سازمانی به آن‌ها پرداخته می‌شود (Almasi et al, 2013: 225).

پژوهش‌های پیشین

گوزل و همکاران (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای با عنوان "تأثیر متغیرهای ادراک عدالت مالیاتی و اعتماد به دولت بر انطباق مالیاتی: پرونده ترکیه" از پاسخ‌های داده شده توسط حسابداران به سؤالات مربوط به متغیرهای انطباق مالیات، ادراک عدالت مالیاتی و اعتماد به دولت و از تحلیل عاملی اکتشافی (EFA) استفاده کرده و درنتیجه گیری می‌کنند که: ۱) رابطه مثبت و آماری معنی‌داری از اعتماد به دولت در مورد تمکین مالیات از طریق ادراک عدالت مالیاتی (واسطه‌گری) وجود دارد؛ ۲) بین اعتماد به دولت در مورد تمکین مالیات، رابطه مثبت و آماری معنی‌داری وجود دارد؛ و ۳) بین اعتماد به دولت نسبت به درک عدالت مالیاتی، رابطه مثبت و آماری معناداری وجود دارد[1].

1. Guzel et al., 2019: 80

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

عطاللهی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله‌ای به بررسی "ارائه مدل خط‌مشی‌گذاری عدالت مالیاتی منطبق بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی" پرداختند. هدف پژوهش، ارائه مدل خط‌مشی گذاری عدالت مالیاتی در راستای توسعه منطبق بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بوده است. روش پژوهش آمیخته و جامعه مورد بررسی نیز در خبرگان دانشگاهی و مدیران ادارات امور مالیاتی استان‌های (تهران، مازندران، مرکزی، خوزستان و کرمانشاه) بوده است. همچنین نتایج تحقیق نشان داد، مطالعه خط‌مشی‌گذاری عدالت مالیاتی با محوریت بهبود شفافیت و کاهش فرار مالیاتی در راستای توسعه مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی می‌تواند به عنوان گامی به‌سوی ارتقای نظام مالیاتی به‌ویژه در سطح سازمان امور مالیاتی و کل کشور (وزارت امور اقتصادی و دارایی و مجلس شورای اسلامی به عنوان قانون‌گذار) تلقی گردد.

زنده‌دل برون (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای به بررسی عدالت مالیاتی در نظام مالیات بر ارزش‌افزوده پرداخته است. این مقاله که به‌صورت توصیفی تدوین شده، به این موضوع پرداخته است که مالیات بر ارزش‌افزوده به دلیل اینکه بر مبنای میزان مصرف از مؤدیان دریافت می‌شود، عادلانه است. اما با سؤالاتی همچون؛ مصرف‌کنندگان نهایی چه کسانی هستند؟ آیا دهک‌های بالا و پایین درآمدی می‌بایست یک‌بار مالیاتی را تحمل نمایند؟ و غیره، مبانی ارزش‌افزوده را به چالش می‌کشد و در انتها نتیجه‌گیری می‌کند که حقوق شهروندی هدیه الهی و جزء حقوق ذاتی و فطری انسان‌هاست و برای نیل به عدالت مالیاتی، قانون باید سه ویژگی برابری، همگانی و تناسب را داشته باشد.

در پژوهش دیگری مولائی (۱۳۹۹)، کنکاشی در مفهوم عدالت در ماده ۲۵۱ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم پرداخته است. در این نوشتار سعی شده معنای این مفهوم در چارچوب ماده ۲۵۱ مکرر به بحث و بررسی گذاشته شود. بنابراین به دنبال پاسخ به این سؤال بوده که مفهوم حقوقی عدالت در ماده ۲۵۱ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم چیست؟ . نتایج حاکی از آن است که اولاً مفهوم عدالت فی‌نفسه در سطح مفهوم واجد، معنای ناب حقوقی نبوده بلکه با ورود به ساحت حقوق است که معنای حقوقی پیدا می‌کند. ثانیاً، برای فهم برداشت قانون‌گذار از این مفهوم، ناگزیر به تبیین برداشت مکتبی قانون‌گذار از این مفهوم هست. و ثالثاً، با تبیین موضع مکتبی قانون‌گذار می‌توان گفت که عدالت در ماده ۲۵۱ مکرر عمدتاً در اشکال توازن، درستی، انصاف، اعتدال و برابری قابل برداشت است.

معصومی (۱۳۸۵) نیز به بررسی رابطه مالیات بر ارزش‌افزوده و عدالت مالیاتی پرداخته است. نویسنده در این مقاله به تبیین اهمیت مالیات بر ارزش‌افزوده و این‌که این نوع مالیات

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

به عنوان ابزاری اساسی برای اجرای عدالت مالیاتی در بیش از ۱۲۰ کشور در حال اجراست پرداخته است. این مقاله در ابتدا ماهیت این نوع مالیات را به‌طور خلاصه توضیح و سپس آن را به عنوانی ابزاری برای عدالت مالیاتی مورد بررسی قرار می‌دهد.

روش

این پژوهش از نظر هدف؛ کاربردی، از نظر ماهیت؛ تحلیلی، و از نظر روش جمع‌آوری داده‌ها، کتابخانه‌ای است. با توجه به هدف مطالعه حاضر، در این پژوهش از طرح ترکیبی[1] استفاده شد. در این پژوهش، طرح چندمرحله‌ای به‌صورت متوالی انجام شد. در طرح‌های متوالی، پژوهشگر جزءهای کیفی و کمی را در مراحل جداگانه به کار می‌برد و یک نوع از داده‌ها را قبل از نوع دیگر داده‌ها جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل می‌کند (Plano & Creswell, 2017: 233). به‌این‌ترتیب ابتدا مطالعه کیفی اولیه به‌منظور تبیین شاخص‌های عدالت محوری در قوانین مربوطه انجام شد، سپس در مرحله بعد بر اساس یافته‌های مرحله کیفی، با کسب نظرات متخصصین از طریق پرسشنامه، شاخص‌ها بر اساس ضریب اهمیت با استفاده از نرم‌افزار spss اولویت‌بندی شدند.

به همین منظور برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی مطالعه، از رویکرد تحلیل محتوا کیفی استفاده شد. تحلیل محتوا، یکی از روش‌ها و تکنیک‌های متعدد پژوهشی برای تجزیه و تحلیل داده‌های متنی است که تنها محتوای آشکار متن را تجزیه و تحلیل نمی‌کند، بلکه به تجزیه و تحلیل محتوای پنهان نیز می‌پردازد (Lundman & Graneheim, 2004: 110). مفاهیم تحلیل محتوای کیفی عبارتند از: ۱) محتوای آشکار و نهان، ۲) واحد تحلیل، ۳) واحد معنا، ۴) فشرده کردن، ۵) جداسازی و خلاصه کردن، ۶) منطقه محتوایی، ۷) رمز، ۸) مقوله، ۹) تم (Qaidi & Golshani, 2015: 60). به‌منظور انجام تحلیل محتوای کیفی، رویکردهای متفاوتی مطرح شده است که با توجه به هدف پژوهش حاضر از رویکرد استنباطی استفاده شده است. در این رویکرد مشخصه‌های خاصی از یک متن با مشخصه‌های خاصی از مضمون یا وضعیت اجتماعی، مرتبط هستند. این نوع تحلیل تنها توصیف محتوای متن را در نظر ندارد، بلکه هدف آن نتیجه‌گیری از محتوای یک متن در مورد جنبه‌هایی از واقعیت اجتماعی است (Rahim Salmani, 2013: 32).

1. Mixed Method

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

در بخش کمی پژوهش نیز، ۶۸ شاخص بدست آمـده تبیین‌کننده عدالت از مرحلـه اول تحلیـل، در پرسشنامه‌ای بـا هم‌اندیشی ۳۵ تـن از متخصصـین علاقه‌مند و باتجربه اولویت‌بندی شد. جامعه آماری عبارت بودن از کارکنان سازمان مالیاتی و افرادی که بصورت تخصصی در حوزه مالیات فعال می‌باشند. پرسشنامه به‌گونه‌ای طراحی شده بود که در ابتدا هر متخصص باید نظر خود را در قالب بلی/خیر نسبت به شاخص شناسایی شده اعلام و سپس بر اساس درجه اهمیـت بـا کمـک طیف لیکرات از ۱ تا ۵ به هر شاخص (یا کد) امتیـاز بدهـد. درنهایت داده‌های حاصـل از پرسشـنامه بـا استفاده از آزمون دوجمله‌ای[1] و آزمـون فریـدمن[2] در نرم‌افزار spps تحلیل و مهمترین شاخص‌ها الویت‌بندی شدند.

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها: ویژگی جمعیت شناختی متخصصین در تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که؛ از میان مشارکت‌کنندگان، ۸۲ درصد مرد و معادل ۱۸ درصد زن بوده‌اند. از نظر سطح تحصیلات، ۱۱ درصد پاسخ‌دهندگان دیپلم، ۶ درصد کارشناسی، ۷۱ درصد کارشناسی ارشد و درنهایت ۱۲ درصد دکتری بودند. از نظر سابقه کاری ۲۲ درصد پاسخ‌دهندگان سابقه‌ای کمتر از ۱۰ سال، ۴۳ درصد سابقه‌ای بین ۱۰ تا ۲۰ سال، ۲۵ درصد سابقه بین ۲۰ تا ۳۰ سال و ۹ درصد سابقه‌ای بیش از ۳۰ سال داشتند. درنهایت از نظر سابقه مالیاتی ۸۳ درصد باسابقه شغل مالیاتی و ۱۷ درصد بدون سابقه شغلی مالیاتی اما مسلط به قانون را تشکیل می‌دهند.

آزمون دوجمله‌ای: این آزمون، یک آزمون ناپارامتریک است که در آن بر مبنای یک مقدار یا مشخصه به بررسی موفقیت و شکست پرداخته می‌شود. منظور از موفقیت و شکست وجود یا عدم وجود یک متغیر در جامعه مورد بررسی می‌باشد. به همین منظور، ابتدا جهت بررسی اینکه شاخص تعریف شده در پرسشنامه، از نظر صاحبنظران دارای ویژگی عدالت می‌باشند یا خیر (با توجه به اینکه مقیاس سؤال‌ها اسمی و دووجهی (آری= ۱، خیر= ۰)) است، از آزمون دوجمله‌ای استفاده می‌کنیم.

1. Binomial Test
2. Friedman Test

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]
[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

جدول ۱. نتایج آزمون دوجمله‌ای

شاخص	زیرگروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	معنی‌داری
ماده ۱ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ۲ ماده ۱۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۸ : ترتیب طبقه‌بندی وراث	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۴ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۳۸ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۳۵ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ۱ ماده ۵۳ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ۱۱ ماده ۵۳ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۸۱	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۵۴ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۵۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۸۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۵۹ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۶۱ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۶۵ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۸۴ ق.م.م	آری	۳۵	۱	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۹۱ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۱	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۹۲ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۹۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۰۱ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۰۵ ق.م.م	آری	۳۵	۰۹۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ۶ماده ۱۰۵ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ۷ماده ۱۰۵ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۱۱ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۱۹ ق.م.م	آری	۳۵	۱	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۲۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۳۱ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۳۲ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۳۳ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

شاخص	زیرگروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	معنی‌داری
ماده ۱۳۴ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۳۶ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۳۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۴۲ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ۱ ماده ۱۴۳ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۴۳ مکرر ق.م.م	آری	۳۵	۰.۸۱	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۴۴ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۴۵ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۸۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۴۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ماده ۱۵۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۶۵ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۶۷ ق.م.م	آری	۳۵	۱	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۸۹ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۱	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۹۰ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۱۹۲ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۰۱ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۰۲ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۱۲ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۱۶ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۳۲ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۳۷ ق.م.م	آری	۳۵	۱	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۳۸ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ماده ۲۳۹ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۴۴ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۴۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰۹۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۵۱ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۵۱ مکرر ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۵۷ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۷۵ ق.م.م	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

شاخص	زیرگروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	معنی‌داری
تبصره ۲ ماده ۵ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۷ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۸۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۸ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ۵ ماده ۸ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۸۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۹ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ۱ ماده ۹ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۹۳	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۶ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۹۸	۰.۵۰	۰.۰۰۰
تبصره ۱ ماده ۲۶ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۱	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۲۷ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
مواد ۳۸ تا ۴۳ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰
ماده ۴۵ ق.م.ا.ا	آری	۳۵	۰.۹۵	۰.۵۰	۰.۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

همانطور که اشاره شده در آزمون دوجمله‌ای، بررسی نتایج دو پیامد امکان‌پذیر است. لذا در این تحلیل، مقیاس سؤال‌ها اسمی و دووجهی (آری= ۱، خیر= ۰) در نظر گرفت شد که نتایج تحلیل در جدول شماره ۱ به نمایش درآمده است. با توجه به نتایج آزمون و ضرایب معنی‌داری ۰/۰۰۰ برای تمامی معیارها، شاخص‌ها از منظر صاحبنظران و پاسخ‌دهندگان به‌عنوان شاخص‌های عدالت محوری مالیاتی مورد تأیید قرار گرفته‌است.

آزمون دیگر برای تحلیل داده‌های پرسشنامه آزمون فریدمن می‌باشد. این آزمون نیز یک آزمون آماری ناپارمتریک است که برای تشخیص تفاوت میان داده‌های مرتبط استفاده می‌شود. پژوهشگران از این آزمون برای رتبه‌بندی اهمیت متغیرهای پژوهش استفاده می‌کنند. به همین دلیل در این پژوهش از آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی متغیرها و بررسی یکسان بودن اهمیت شاخص‌ها استفاده شد. نتایج تحلیل این آزمون در نرم‌افزار spss شامل دو خروجی می‌شود که در قالب جداول ۲ و ۳ به نمایش درآمده‌اند.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

جدول ۲. رتبه‌بندی شاخص‌ها

ویژگی عدالت	مواد	میانگین رتبه	خلاصه مواد قانونی
برابری	ماده ۵۹	۳۲.۸۷	نقل‌وانتقال قطعی املاک به مأخذ ارزش معاملاتی و به نرخ پنج درصد (۵٪) و همچنین انتقال حق واگذاری محل به مأخذ وجوه دریافتی مالک یا صاحب حق و به نرخ دو درصد (۲٪) در تاریخ انتقال از طرف مالکان عین یا صاحبان حق مشمول مالیات هست.
	ماده ۱۰۵	۳۲.۲۹	جمع درآمد شرکت‌ها و درآمد ناشی از فعالیت‌های انتفاعی سایر اشخاص حقوقی که از منابع مختلف در ایران یا خارج از ایران تحصیل می‌شود، مشمول مالیات به نرخ بیست‌وپنج درصد (۲۵٪) خواهند بود
	ماده ۱۷	۲۶.۱۳	اموال و دارایی‌هایی که درنتیجه فوت شخص اعم از فوت واقعی یا فرضی انتقال می‌یابد، به شرح مندرج در متن ماده مشمول مالیات است.
	تبصره ۱ ماده۱۴۳	۲۸.۳۳	از هر نقل‌وانتقال سهام و سهم‌الشراکه و حق تقدم سهام و سهم‌الشراکه شرکا در سایر شرکت‌ها مالیات مقطوعی به میزان چهار درصد (۴٪) ارزش اسمی آن‌ها وصول می‌شود.
	ماده ۷ ارزش‌افزوده	۲۳.۹۹	نرخ مالیات و عوارض کالاها و خدمات نه درصد (۹٪) می‌باشد.
	ماده ۱۶۵	۴۵.۳۶	در مواردی که بر اثر حوادث و سوانح غیرمترقبه به یک منطقه کشور یا به مؤدی یا مؤدیان خاصی خساراتی وارد گردد وزارت امور اقتصادی و دارایی می‌تواند معادل خسارت وارده از درآمد مشمول مالیات مؤدی، در آن سال و سنوات بعد کسر، تمام یا قسمتی از بدهی مالیاتی آن‌ها را بخشوده یا تقسیط طولانی نماید.
	ماده ۲۴	۴۴.۳۶	اموالی مانند بازخرید، بازنشتگی، بیمه عمر، دیه، اثاث‌البیت از شمول مالیات این فصل خارج است.
	ماده ۵۷	۴۱.۲۷	در مورد شخص حقیقی که هیچ‌گونه درآمدی ندارد تا میزان معافیت مالیاتی درآمد حقوق از درآمد مشمول مالیات سالانه مستغلات از مالیات معاف می‌باشد
	ماده ۱۶۷	۴۰.۴۰	سازمان امور مالیاتی کشور می‌تواند نسبت به مؤدیانی که قادر به پرداخت بدهی مالیاتی خود اعم از اصل و جریمه به‌طور یکجا حداکثر به مدت سه سال تقسیط نماید.
تناسب	ماده ۲۱۲	۳۷.۶۱	توقیف اموال مندرج در متن قانون ممنوع است
	تبصره ۱۱ ماده ۵۳	۳۲.۵۰	هر شخص ناشی از اجاره واحد یا واحدهای مسکونی در تهران تا مجموع یکصد و پنجاه مترمربع زیربنای مفید و در سایر نقاط تا مجموع دویست مترمربع زیربنای مفید از مالیات بر درآمد ناشی از اجاره املاک معاف می‌باشد
	ماده ۲۶ ارزش‌افزوده	۳۵.۴۶	نرخ مالیات و عوارض کالاهای نفتی، فلزات گران‌بها، سیگار، نوشابه و سایر کالاهای آسیب‌رسان به سلامت به شرح مندرج در متن ماده تعیین می‌شود.
	ماده ۵۳	۳۳.۷۱	درآمد مشمول مالیات املاکی که به اجاره واگذار می‌گردد عبارت است از کل مال‌الاجاره، اعم از نقدی و غیر نقدی، پس از کسر بیست‌وپنج درصد (۲۵٪) بابت هزینه‌ها و استهلاکات و تعهدات مالک نسبت به مورد اجاره.
	ماده ۶۵	۳۳.۵۶	واحدهای مسکونی از طرف شرکت‌های تعاونی مسکن به اعضای آن‌ها مشمول مالیات موضوع این فصل نخواهد بود.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

ویژگی عدالت	مواد	میانگین رتبه	خلاصه مواد قانونی
	ماده ۱۶۵	۴۵.۳۶	در مواردی که بر اثر حوادث و سوانح غیرمترقبه به یک منطقه کشور یا به مؤدی یا مؤدیان خاصی خساراتی وارد گردد وزارت امور اقتصادی و دارایی می‌تواند معادل خسارت وارده از درآمد مشمول مالیات مؤدی، در آن سال و سنوات بعد کسر، تمام یا قسمتی از بدهی مالیاتی آن‌ها را بخشوده یا تقسیط طولانی نماید.
	ماده ۲۴	۴۴.۳۶	اموالی مانند بازخرید، بازنشتگی، بیمه عمر، دیه، اثاث‌البیت از شمول مالیات این فصل خارج است.
	ماده ۵۷	۴۱.۲۷	در مورد شخص حقیقی که هیچ‌گونه درآمدی ندارد تا میزان معافیت مالیاتی درآمد حقوق از درآمد مشمول مالیات سالانه مستغلات از مالیات معاف می‌باشد
	ماده ۱۶۷	۴۰.۴۰	سازمان امور مالیاتی کشور می‌تواند نسبت به مؤدیانی که قادر به پرداخت بدهی مالیاتی خود اعم از اصل و جریمه به‌طور یکجا حداکثر به مدت سه سال تقسیط نماید.
	ماده ۲۱۲	۳۷.۶۱	توقیف اموال مندرج در متن قانون ممنوع است
	تبصره ۱۱ ماده ۵۳	۳۲.۵۰	هر شخص ناشی از اجاره واحد یا واحدهای مسکونی در تهران تا مجموع یکصد و پنجاه مترمربع زیربنای مفید و در سایر نقاط تا مجموع دویست مترمربع زیربنای مفید از مالیات بر درآمد ناشی از اجاره املاک معاف می‌باشد
	ماده ۲۶ ارزش‌افزوده	۳۵.۴۶	نرخ مالیات و عوارض کالاهای نفتی، فلزات گران‌بها، سیگار، نوشابه و سایر کالاهای آسیب‌رسان به سلامت به شرح مندرج در متن ماده تعیین می‌شود.
	ماده ۵۳	۳۳.۷۱	درآمد مشمول مالیات املاکی که به اجاره واگذار می‌گردد عبارت است از کل مال‌الاجاره، اعم از نقدی و غیر نقدی، پس از کسر بیست‌وپنج درصد (۲۵٪) بابت هزینه‌ها و استهلاکات و تعهدات مالک نسبت به مورد اجاره.
تناسب	ماده ۶۵	۳۳.۵۶	واحدهای مسکونی از طرف شرکت‌های تعاونی مسکن به اعضای آن‌ها مشمول مالیات موضوع این فصل نخواهد بود.
	ماده ۱۳۱	۳۱.۹۳	نرخ مالیات بر درآمد اشخاص حقیقی به‌صورت پلکانی دارای نرخ جداگانه می‌باشد
	مواد۳۸تا۴۳ ارزش‌افزوده	۳۱.۸۷	ترتیب توزیع عوارض برای شهرداری‌ها، دهیاری‌ها، مناطق عشایری، سلامت، روستاهای فاقد دهیاری
	ماده ۹ ارزش‌افزوده	۳۱.۲۷	عرضه کالاها و ارائه خدمات مندرج در متن ماده از پرداخت مالیات و عوارض معاف می‌باشد
	ماده ۸۴	۳۰.۶۶	میزان معافیت مالیات بر درآمد سالانه مشمول مالیات حقوق از یک یا چند منبع، هرساله در قانون بودجه سنواتی مشخص می‌شود.
	ماده ۵۴	۲۹.۵۹	درآمد اجاره بر اساس قرارداد اعم از رسمی یا عادی مبنای تشخیص مالیات قرار می‌گیرد و در مواردی که قرارداد وجود نداشته باشد یا از ارائه آن خودداری گردد و یا مبلغ مندرج در آن کمتر از هشتاد درصد (۸۰٪) ارقام مندرج در جدول املاک مشابه باشد، اجاره‌بها بر اساس جدول اجاره املاک مشابه تعیین خواهد شد.
	ماده ۱۰۱	۲۹.۳۶	درآمد سالانه مشمول مالیات مؤدیان موضوع این فصل تا میزان معافیت موضوع ماده (۸۴) این قانون از پرداخت مالیات معاف خواهد بود
	ماده ۱۲۷	۲۹.۴۱	موارد مندرج در متن ماده مشمول مالیات اتفاقی نخواهد بود
	تبصره ۱ ماده ۲۶ ارزش‌افزوده	۲۴.۰۴	نرخ‌های تعیین‌شده از سال دوم اجرای قانون هر سال پنج واحد درصد به ترتیب مندرج در متن ماده افزایش می‌یابد.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

ویژگی عدالت	مواد	میانگین رتبه	خلاصه مواد قانونی
	ماده ۲۳۷	۴۴.۹۴	اداره امور مالیاتی مکلف است جزئیات گزارشی را که مبنای صدور برگ تشخیص قرار گرفته‌است به مؤدی اعلام نماید.
	ماده ۲۳۸	۴۳.۳۳	در مواردی که برگ تشخیص مالیات صادر و به مؤدی ابلاغ می‌شود، چنانچه مؤدی نسبت به آن معترض باشد می‌تواند ظرف سی روز از تاریخ ابلاغ تقاضای رسیدگی مجدد نماید.
	ماده۲۱۶	۴۱.۰۷	مرجع رسیدگی به شکایات ناشی از اقدامات اجرایی راجع به مطالبات دولت از اشخاص اعم از حقیقی یا هیأت حل اختلاف مالیاتی خواهد بود
	ماده ۲۷ ارزش‌افزوده	۳۹.۳۶	واحدهای تولیدی، صنعتی، معدنی و خدماتی آلاینده که استانداردهای زیست‌محیطی را رعایت نمی‌کنند، مشمول عوارض سبز می‌شوند.
	ماده ۲۵۷	۳۹.۳۳	در مواردی که رأی مورد شکایت از طرف شعبه نقض می‌گردد پروندهٔ امر جهت رسیدگی مجدد به هیأت حل اختلاف مالیاتی دیگر ارجاع خواهد
	ماده ۲۰۱	۳۹.۰۱	هرگاه مؤدی به‌قصد فرار مالیاتی برای سه سال متوالی از تسلیم اظهارنامه مالیاتی و ترازنامه و حساب سود و زیان خودداری کند علاوه بر جریمه‌ها و مجازات مقرر در این قانون از کلیه معافیت‌ها و بخشودگی‌های قانونی در مدت مذکور محروم خواهد شد
	ماده ۲۵۱ مکرر	۳۸.۱۶	در مورد مالیات‌های قطعی به ادعای غیرعادلانه بودن مالیات، وزیر اموراقتصادی و دارایی می‌تواند پروندهٔ امر را به هیأتی مرکب از سه نفر به انتخاب خود جهت رسیدگی ارجاع نماید.
فراگیری	ماده ۲۵۱	۳۷.۶۹	مؤدی یا دادستان انتظامی مالیاتی می‌توانند ظرف دو ماه از تاریخ ابلاغ رأی قطعی هیأت حل اختلاف مالیاتی تجدیدنظر، به شورای عالی مالیاتی اعتراض نموده و تجدید رسیدگی را درخواست کنند.
	ماده۲۴۷	۳۷.۳۴	آراء هیأت‌های حل اختلاف مالیاتی اگر ظرف مدت بیست روز از تاریخ ابلاغ مورد اعتراض کتبی قرار گیرد در این صورت پرونده جهت رسیدگی به هیأت حل اختلاف مالیاتی تجدیدنظر احاله خواهد شد
	تبصره ماده ۲۳۹	۳۷.۱۴	در مواردی که برگ تشخیص مالیات طبق مقررات ا قانون ابلاغ شده باشد و مؤدی به شرح مقررات این ماده اقدام نکرده باشد در حکم معترض به برگ تشخیص مالیات شناخته می‌شود و پرونده امر برای رسیدگی به هیأت حل اختلاف مالیاتی ارجاع می‌گردد.
	ماده ۲۳۲	۳۶.۹۶	اداره امور مالیاتی باید اطلاعات با تصویب کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی به سایر دستگاه‌ها ارائه دهند.
	ماده ۱۴۷	۳۶.۸۷	هزینه‌های قابل‌قبول ضمن مقررات این قانون یا به‌موجب قانون و یا مصوبه هیأت وزیران صورت گرفته باشد قابل‌قبول خواهد بود
	ماده ۱۹۰	۳۶.۷۶	جایزه علی‌الحساب پرداختی (۱٪ به ازای هرماه تا سررسید) جریمه تأخیر (۲/۵٪ از تاریخ سررسید تا یک سال)، کف بخشش جرائم ۸۰٪ در صورت توافق، حداقل ۴۰٪ در صورت قبول برگ قطعی
	ماده۲۴۴	۳۵.۶۳	مرجع رسیدگی به کلیه اختلاف‌های مالیاتی، هیأت حل اختلافات مالیاتی است
	تبصره ۲ ماده ۹ ارزش‌افزوده	۳۳.۸۶	واردات کالا با رعایت قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی، مشمول مالیات و عوارض با نرخ سه درصد (۳٪) در مبادی گمرکی می‌باشد.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

ویژگی عدالت	مواد	میانگین رتبه	خلاصه مواد قانونی
فراگیری	ماده ۲۰۲	۳۳.۵۰	وزارت امور اقتصادی و دارایی یا سازمان امور مالیاتی کشور می‌تواند از خروج بدهکاران مالیاتی از کشور جلوگیری نماید.
	ماده ۲۷۵	۳۳.۰۶	چنانچه مرتکب هریک از جرائم مالیاتی شخص حقوقی باشد، برای مدت شش ماه تا دو سال به یکی از مجازات زیر محکوم می‌شود
	ماده ۹۷	۳۲.۰۱	درصورتی‌که مؤدی از ارائه اظهارنامه مالیاتی در مهلت قانونی و مطابق با مقررات خودداری کند، سازمان امور مالیاتی کشور نسبت به تهیه اظهارنامه مالیاتی برآوردی بر اساس فعالیت و اطلاعات اقتصادی کسب شده مؤدیان از طرح جامع مالیاتی و مطالبه مالیات متعلق به‌موجب برگ تشخیص مالیات اقدام می‌کند
	ماده ۱۹۲	۳۰.۹۴	در کلیه مواردی که مؤدی نسبت به تسلیم اظهارنامه در موعد مقرر اقدام نکند، مشمول جریمه غیرقابل بخشودگی می‌باشد.
	ماده ۱	۲۹.۷۹	اشخاص مشمول پرداخت مالیات به شرح متن مندرج در ماده می‌باشند.
	تبصره ۲ ماده ۵ ارزش‌افزوده	۲۶.۶۱	موارد مندرج در متن قانون جز مآخذ محاسبه مالیات و عوارض نمی‌باشد.
	ماده ۱۳۷	۴۴.۱۷	هزینه‌های درمانی پرداختی هر مؤدی بابت معالجه خود یا همسر و اولاد و پدر و مادر و برادر و خواهر تحت تکفل در یک سال مالیاتی از درآمد مشمول مالیات مؤدی کسر می‌گردد.
	تبصره ۱ ماده ۵۳	۴۳.۷۷	محل سکونت پدر یا مادر یا همسر یا فرزند یا اجداد و همچنین محل سکونت افراد تحت تکفل مالک اجاری تلقی نمی‌شود
	تبصره ماده ۱۵۷	۴۳.۱۴	در مواردی که مالیات به هر علت از غیر مؤدی مطالبه شده، در هر مرحله‌ای که باشد کان لم یکن تلقی می‌گردد
	ماده ۸ ارزش‌افزوده	۴۲.۱۴	مالیات و عوارضی که مؤدیان برای خرید کالاها و خدمات مورد نیاز برای انجام فعالیت‌های اقتصادی خود پرداخت می‌کنند به عنوان اعتبار مالیاتی آنان منظور شده و از مالیات و عوارض فروش آن‌ها کسر می‌شود
نصفت	ماده ۹۲	۴۱.۰۶	پنجاه‌درصد (۵۰٪) مالیات حقوق کارکنان شاغل در مناطق کمتر توسعه‌یافته طبق فهرست سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور بخشوده می‌شود
	ماده ۱۴۴	۳۷.۶۴	معافیت جهیزیه، مهریه، جوایز علمی، بورس تحصیلی و حق اختراع و اکتشاف
	ماده ۱۳۴	۳۶.۸۰	درآمد حاصل از تعلیم و تربیت، آموزشگاه‌های فنی و حرفه‌ای آزاد و دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی غیرانتفاعی و مهدهای کودک در مناطق کمتر توسعه‌یافته و روستاها و درآمد مؤسسات نگهداری معلولین ذهنی و حرکتی بابت نگهداری اشخاص، درآمد باشگاه‌ها و مؤسسات ورزشی از پرداخت مالیات معاف است.
	ماده ۱۸	۳۶.۵۱	ترتیب طبقه‌بندی وراث
	ماده ۱۸۹	۳۵.۷۶	جایزه خوش‌حسابی ۵٪ اصل مالیات (در صورت پذیرش دفاتر و توافق برای پرداخت طی سه سال متوالی)
	ماده ۱۳۶	۳۵.۵۶	وجوه پرداختی بابت انواع بیمه‌های عمر و زندگی و از طرف مؤسسات بیمه که به‌موجب قراردادهای منعقده بیمه عاید ذینفع می‌شود از پرداخت مالیات معاف است.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

ویژگی عدالت	مواد	میانگین رتبه	خلاصه مواد قانونی
	تبصره ۵ ماده۸ ارزش‌افزوده	۳۵.۵۴	آن قسمت از مالیات و عوارض پرداختی مؤدیان که طبق مقررات این قانون قابل تهاتر یا استرداد نیست، به عنوان هزینه‌های قابل‌قبول موضوع قانون مالیات‌های مستقیم محسوب می‌شود.
	ماده ۱۳۳	۳۴.۵۳	صد درصد (۱۰۰٪) درآمد صندوق حمایت از توسعه بخش کشاورزی، شرکت‌های تعاونی روستایی، عشایری، کشاورزی، صیادان، کارگری، کارمندی، دانشجویان و دانش‌آموزان و اتحادیه‌های آن‌ها از مالیات معاف است.
	ماده ۱۴۲	۳۴.۲۶	درآمد کارگاه‌های فرش دستباف و صنایع‌دستی و شرکت‌های تعاونی و اتحادیه‌های تولیدی مربوطه از پرداخت مالیات معاف است
	ماده ۱۱۱	۳۴.۲۱	شرکت‌هایی که با تأسیس شرکت جدید یا با حفظ شخصیت حقوقی یک شرکت، درهم ادغام یا ترکیب می‌شوند از لحاظ مالیاتی مشمول مقررات مندرج در متن ماده می‌باشند
	ماده ۶۱	۳۴.۱۱	در مواردی که انتقال ملک در دفاتر اسناد رسمی انجام نمی‌شود نیز ارزش معاملاتی ملک طبق مقررات این فصل در محاسبهٔ مالیات ملاک عمل خواهد بود و به‌طور کلی برای املاکی که ارزش معاملاتی آن‌ها تعیین نشده ارزش معاملاتی نزدیکترین محل مشابه مناط اعتبار می‌باشد.
	ماده ۱۴۵	۳۲.۶۶	سود دریافتی به هر عنوان در موارد مندرج در ماده از پرداخت مالیات معاف است.
	تبصره ۷ ماده ۱۰۵	۳۱.۱۱	به ازای هر ده درصد (۱۰٪) افزایش درآمد ابرازی مشمول مالیات اشخاص موضوع این ماده نسبت به درآمد ابرازی مشمول مالیات سال گذشته آن‌ها، یک واحد درصد و حداکثر تا پنج واحد درصد از نرخ‌های مذکور کاسته می‌شود.
	ماده ۹۱	۳۰.۴۹	درآمدهای حقوق به شرح مندرج در متن ماده از پرداخت مالیات معاف است
نصفت	تبصره ۲ ماده ۱۷	۲۹.۹۴	نرخ‌های مذکور در این ماده (۱۷) مربوط به وراث طبقه اول است. درصورتی‌که وراث طبقات دوم و سوم باشند، نرخ‌های مذکور در این ماده به ترتیب دو و چهار برابر خواهد شد.
	ماده ۱۳۲	۲۸.۸۳	درآمد ابرازی ناشی از فعالیت‌های تولیدی و معدنی اشخاص حقوقی غیردولتی در واحدهای تولیدی یا معدنی و همچنین درآمدهای خدماتی بیمارستان‌ها، هتل‌ها و مراکز اقامتی گردشگری اشخاص یادشده با نرخ صفر مشمول مالیات می‌باشد.
	تبصره ۶ ماده ۱۰۵	۲۸.۵۷	درآمد مشمول مالیات ابرازی شرکت‌ها و اتحادیه‌های تعاونی متعارف و شرکت‌های تعاونی سهامی عام مشمول بیست‌وپنج درصد (۲۵٪) تخفیف از نرخ موضوع این ماده می‌باشد.
	ماده ۳۸	۲۷.۷۳	اموالی که به‌موجب نذر یا وصیت حسب مورد به وراث منتقل می‌شود به نرخ مذکور در ماده (۱۷) این قانون و درصورتی که به غیر وراث به استثنای اشخاص مذکور در بند (۳) ماده (۲۴) این قانون، منتقل شود مشمول مالیات بر درآمد اتفاقی خواهد بود.
	ماده ۱۱۹	۲۷.۲۱	درآمد نقدی و یا غیر نقدی که شخص حقیقی یا حقوقی به‌صورت بلاعوض و یا از طریق معاملات محاباتی و یا به عنوان جایزه یا هر عنوان دیگر از این قبیل تحصیل می‌نماید مشمول مالیات اتفاقی به نرخ مقرر در مادهٔ (۱۳۱) این قانون خواهد بود.
	ماده ۴۵ ارزش‌افزوده	۲۵.۵۹	اجازه دولت برای مصرف بخشی از ارزش‌افزوده برای کمک به اشخاص و سازمان‌های حمایتگر
	ماده ۱۴۳ مکرر	۲۵.۳۳	نقل‌وانتقال سهام و حق تقدم سهام شرکت‌ها اعم از ایرانی و خارجی در بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس، مالیات مقطوعی به میزان نیم درصد (۰/۵٪) ارزش فروش سهام و حق تقدم سهام وصول خواهد شد

منبع: یافته‌های پژوهش

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

جدول شماره ۲، دسته‌بندی شاخص‌های احصا شده در قوانین مالیات‌های مستقیم و مالیات بر ارزش‌افزوده بر اساس چهار بعد برابری، تناسب، فراگیری و نصفت عدالت مالیاتی را نشان می‌دهد. در این جدول میانگین رتبه‌ی شاخص‌ها درج شده است که متفاوت بودن میانگین رتبه‌ها را مشخص نموده است.

جدول شماره ۳ نیز بیانگر نتایج نهایی آزمون فریدمن است. این جدول حاکی از آن است که آیا تفاوت‌های بین میانگین رتبه‌های گروه‌های وابسته به هم، به لحاظ آماری معنی‌دار است یا خیر.

جدول ۳. آزمون آماری فریدمن

جامعه آماری	۳۵
آزمون کی‌دو[1]	۲۴۴.۹۲۲
درجه آزادی[2]	۶۷
معنی‌داری	۰.۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به اینکه سطح معنی‌داری در جدول شماره ۳ کوچک‌تر از سطح معنی‌داری ۰/۰۵ است، نتیجه گرفته می‌شود، بین سؤالات پرسشنامه به لحاظ اهمیت، تفاوت معنی‌دار وجود دارد و از دیدگاه پاسخگویان، این شاخص‌ها از ارزش و اهمیت یکسان برخوردار نیستند. به عبارت دیگر، فرض یکسان بودن شاخص‌ها رد می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

همانگونه که اشاره شده مالیات به عنوان مهمترین منبع درآمدی، نقش ویژه‌ای در تأمین مالی دولت‌ها در سراسر جهان، به‌ویژه در کشورهای توسعه‌یافته، ایفا می‌کند. در برخی از این کشورها، سهم مالیات در ترکیب منابع درآمدی دولت به بیش از ۹۰ درصد می‌رسد (Attaullahi, 2023: 97). همچنین سیستم مالیاتی یکی از مهمترین ابزارهای سیاست‌های مالی یک نظام اقتصادی و برای سازماندهی منابع مالی و حفظ تعادل مالی، بسیار حائز اهمیت است. سیستم مالیاتی کارآمد، تأمین مالی پایدار برای دولت را تضمین کرده و لازمه‌ی یک نظام اقتصادی قوی می‌باشد. از طرفی

1. Chi-Square
2. Df

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]
[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

مهم‌ترین اصل و کار ویژه‌ای اساسی مالیات ستانی، اصل عدالت مالیاتی است. پرداخت مالیات در جامعه باید عادلانه بوده و مؤدیان مالیاتی بر اساس چهار بعد این اصل یعنی برابری، فراگیری، تناسب و نصفت مالیات‌های تعیین شده را پرداخت نمایند.

در همین راستا نکته مهم و قابل توجه در تحقق درآمدهای مالیاتی، جلب همکاری و رضایت مؤدیان مالیاتی می‌باشد. این مهم می‌تواند از طریق استفاده از راهبرد اصولی عدالت مالیاتی انجام شود. عدالت مالیاتی می‌تواند نقش اساسی در ایجاد اعتماد عمومی، پایداری اجتماعی و حفظ تعادل اجتماعی در جامعه ایفا کند. با تأمین یک فضای عادلانه و برابر در پرداخت مالیات، اعتماد عمومی به نظام مالیاتی افزایش‌یافته و افراد به‌طور داوطلبانه و با رضایت بیشتری مالیات خود را پرداخت می‌کنند.

بنابراین، این پژوهش با هدف شناسایی شاخص‌های عدالت مالیاتی در قانون مالیات‌های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش‌افزوده بر اساس ابعاد عدالت مالیاتی یعنی تناسب، برابری، فراگیری و نصفت صورت پذیرفت. ویژگی‌های عدالت مالیاتی در پژوهش‌های متعددی (Driscoll, 2023: 145, Bird & Zolt, 2005: 1630, Bird & Zolt, 2019: 35) مورد بررسی قرار گرفته، اما آنچه این پژوهش را نسبت به سایر پژوهش‌ها متمایز می‌سازد، فارغ از عدم انجام پژوهش مشابهی به ترتیب حاضر، بکارگیری ویژگی چهارمی برای عدالت مالیاتی با عنوان نصفت (Almasiet al., 2013: 226) است. نصفت مبین منصفانه بودن رفتار نظام مالیاتی در سطح عمومی یا به عبارتی در سطح جامعه می‌باشد. در مجموع ۶۸ ماده قانونی بر اساس ۴ بعد یادشده به عنوان مظاهر عدالت مالیاتی در قوانین مذکور احصاء شد. با توجه به منحصر به‌فرد بودن قوانین مالیاتی در هر کشور و همچنین موضوع پژوهش حاضر، قابلیت مقایسه نتایج با سایر پژوهش‌ها به عنوان یک محدودیت در مسیر این تحقیق تلقی می‌شود.

نتایج پژوهش حاکی از آن است در زمینه مالیات بر درآمد صاحبان مشاغل، مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی، مالیات بر املاک، مالیات بر ارث و مالیات بر ارزش‌افزوده، موضوع عدالت مالیاتی در برخی جهات مانند برابری نرخ‌ها (مواد ۵۹، ۱۰۵ ق.م.م و ماده ۱۷ قانون مالیات ارزش‌افزوده)، معافیت‌های معیشتی (مواد ۵۷، ۸۴ و ۱۰۱ ق.م.م)، عمومیت مواد قانون برای همه اشخاص (مواد ۲۳۸، ۲۳۷ ق.م.م و ماده ۹ ارزش‌افزوده)، انصاف در قانون (ماده ۸ ارزش‌افزوده، تبصره ۱ ماده ۵۳ و ماده ۱۳۷ ق.م.م) و سایر مواد مورد اشاره در جدول شماره۲ در رابطه با ابعاد عدالت مالیاتی رعایت شده است اما برخی موضوعات نیز مغفول مانده است. برای

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

مثال عدم پیش‌بینی ضمانت اجرایی قوی برای دسترسی برابر سازمان مالیاتی به داده‌های اقتصادی اشخاص، عدم پیش‌بینی رشد تورم سالانه در قوانین مربوطه (به‌طوری که افزایش مالیات متناسب با نرخ تورم پیش‌بینی نشده)، اخذ مالیات از افزایش قیمت دارایی‌هایی مانند خودرو و مسکن که اشخاص خود در افزایش قیمت آن نقشی ندارند و سایر مواردی که در قانون ابعاد عدالت مالیاتی در آن‌ها دیده نشده یا برای آن‌ها پیش‌بینی‌های خاصی صورت نپذیرفته است.

از سوی دیگر، همانگونه که عنوان شد، گاهی تسهیلات و امتیازات مالیاتی به عنوان یک ابزار سیاستی با عناوین مختلف مانند معافیت مالیاتی، بخشودگی مالیاتی، تخفیف مالیاتی، نرخ صفر، اعتبار مالیاتی و غیره برای گسترش چتر عدالت مالیاتی در جامعه مطرح می‌شود. معافیت‌ها و بخشودگی‌های مالیاتی در قوانین مالیاتی کشور در سطح بسیار متنوع و گسترده و گاهی نیز با ابهام و پیچیدگی همراه است. و به نظر می‌رسد بیشتر برای حل‌وفصل پرونده‌های عدیده و تسویه حساب مالیاتی و وصول مالیات‌های معوق و پاسخگویی به مقررات قوانین بودجه سالانه کل کشور از آن‌ها بهره‌برداری شده است. معافیت‌های مالیاتی رایج در ایران از حیث دایرة شمول اغلب نسبی (به‌منظور حمایت از مشاغل معین و فعالیت در رشته‌های خاص) می‌باشد. و هدف وضع آن‌ها یا به‌منظور تمرکززدایی (ماده ۱۳۲ ق.م.م) و یا به‌منظور کاهش هزینه‌های بهره‌مندی از خدمات بهداشتی، علمی، فرهنگی، هنری، اقتصادی، صنعتی، تولیدی، تعاونی و غیره (ماده ۱۳۴ ق.م.م) برای آحاد جامعه بوده است. اما باید توجه داشت عدم توجه به مدت و میزان استفاده از معافیت‌ها می‌تواند عدالت مالیاتی را خدشه دارد نماید. چراکه، نه‌تنها از این طریق کارایی افزایش نخواهد یافت؛ بلکه به‌محض پایان یافتن دوره معافیت، ممکن است فعالیت ورشکسته شده و یا از حیات اقتصادی بازماند.

نکته مهم در خصوص مقاله حاضر آن است که این مطالعه به دنبال احصاء ابعاد عدالت مالیاتی در قوانین مالیاتی موجود بود لذا با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر می‌تواند برای ارتقاء عدالت مالیاتی ارائه شود:

الف) بازنگری مواد قانونی قانون مالیات‌های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش‌افزوده در منابع مختلف و یکسان‌سازی معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی برای تمام اشخاص در راستای تحقق بعد فراگیری عدالت مالیاتی.

ب) تدوین سازوکارهای لازم بر اساس بعد برابری و انصاف مالیاتی، ذیل مرکز مبارزه با فرار مالیاتی برای جلوگیری از فرار مالیاتی به‌طوری که همه افراد زیر چتر نظام مالیاتی قرار داشته باشند.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

ج) پرهیز از اخذ مالیات برای جبران کسری بودجه زیرا در این صورت متناسب با رشد بودجه سالانه، مأموران مالیاتی موظف به دریافت مالیاتی می‌باشند که این امر با روح بعد تناسب عدالت مالیاتی در تضاد است.

د) یکی از خلأهای قانونی، تبعیض در اجرای اصل فراگیری نسبت به اشخاص مندرج در ماده ۲ ق.م.م (مانند تمهیدات و تسهیلات ماده ۶۶، ۶۸، ۷۰ ق.م.م و ... برای اشخاص مزبور) است. بنابراین پیشنهاد می‌شود اشخاص موصوف نیز به‌مانند سایر اشخاص حقیقی و حقوقی مشمول، ملزم به رعایت اصل برابری در انجام تکالیف باشند.

ه) با توجه به بحث تشویق‌ها و تسهیلات مالیاتی، به نظر می‌رسد با بازنگری در مواد قانونی مربوط به معافیت‌های مالیاتی، بتوان گستره چتر عدالت مالیاتی را وسیع‌تر نمود. لذا پیشنهاد می‌شود در بازنگری قوانین مالیاتی، دو موضوع مدت زمان معافیت یا بهره‌مندی از نرخ صفر و میزان معافیت و اثرات آن برای جامعه هدف مدنظر قرار گیرد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

سپاسگزاری

از تمام افرادی که در این پژوهش، نویسندگان را برای انجام هرچه بهتر پژوهش یاری رساندن، به‌ویژه کارکنان منتخب سازمان امور مالیاتی کشور، داوران و عوامل اجرایی محترم فصلنامه پژوهشنامه مالیات، تقدیر و تشکر داریم.

ORCID

Hamidreza Ghasemi Banabari http: //orcid.org/0000-0001-9949-3332
Ensieh Godarzi http: //orcid.org/0009-0007-5314-6539
Zeinab Mousavi http: //orcid.org/0009-0006-0772-0002
Mahshid Mohammadrezaei Ardakani http: //orcid.org/0009-0008-9405-5040

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

منابع فارسی

۱. تاجمیر ریاحی، حسین، آل محمد، سیده فاطمه، (۱۳۹۹). واکاوی و نقد سیاست جنایی تقنینی جرائم مالیاتی در قانون مالیات‌های مستقیم اصلاحی ۱۳۹۴. پژوهشنامه مالیات، ۴۶، ۴۸-۲۵.

۲. توکل، محمد، (۱۳۷۵)، حقوق ایران و اصول مالیاتی، فصلنامه مالیات، شماره ۱۲.

۳. رحیم سلمانی، آرزو، (۱۳۹۱). مروری بر روش تحلیل محتوا. فصلنامه آینده‌پژوهی، ۲۳ (۵۶)، ۴۰-۳۰.

۴. رستمی، ولی، ایزدی، سلمان، (۱۳۹۱). قلمرو قوانین مالیاتی در زمان. فصلنامه پژوهش حقوق، ۱۴ (۳۶)، ۵۷-۸۰.

۵. زنده‌دل برون، محمدرضا. (۱۳۹۵). بررسی عدالت مالیاتی در نظام مالیات بر ارزش‌افزوده. پژوهش ملل، ۱ (۹)، ۶۲-۵۵.

۶. صمدی علی حسین، تابنده رضیه. (۱۳۹۲). فرار مالیاتی در ایران (بررسی علل و آثار و برآورد میزان آن). پژوهشنامه مالیات، ۲۱ (۱۹)، ۷۷-۱۰۶.

۷. عطاالهی، هادی، امینی سابق، زین‌العابدین، ساده، احسان، کلانتری، خلیل‌آباد، حسین، (۱۴۰۲). ارائه مدل خط‌مشی گذاری عدالت مالیاتی منطبق بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. پژوهشنامه مالیات، ۵۷ (۱۰۵)، ۹۷-۱۲۰.

۸. علم الهدی، سیدسجاد، (۱۳۹۵). تحلیلی از شاخص‌های نظام مالیات اسلامی به عنوان الگوی هدف برای نظام مالیاتی ایران. اقتصاد تطبیقی، ۳ (۲)، ۹۵-۱۰۹.

۹. قائدی، محمدرضا، گلشنی، علیرضا، (۱۳۹۵). روش تحلیل محتوا، از کمی‌گرایی تا کیفی‌گرایی، روش‌ها و مدل‌های روانشناختی، ۷ (۲۱)، ۵۷-۸۲.

۱۰.الماسی، حسن، عاملی، آنژلا، حاج محمدی، فرشته، (۱۳۹۳). بررسی طرز تلقی مؤدیان نسبت به انصاف نظام مالیاتی و تأثیر آن بر رفتار تمکین مالیاتی. پژوهشنامه مالیات، ۲۲ (۷۰)، ۲۴۹-۲۲۱.

۱۱.محمودآبادی، حمید، حیدریان، ناصح، (۱۳۹۸). بررسی همسویی اصلاحات قوانین مالیاتی و طرح جامع مالیاتی با نظام مالیاتی مطلوب؛ از دیدگاه مؤدیان مالیاتی. نشریه علمی تخصصی شباک، ۵ (۴۸)، ۴۶-۵۲.

۱۲.معصومی، سیّد عزیز. (۱۳۸۵). مالیات بر ارزش‌افزوده و عدالت مالیاتی. پژوهش‌های حقوقی، ۵ (۱۰)، ۲۰۳-۲۲۳.

۱۳.مولائی، آیت. (۱۳۹۹). کنکاشی در مفهوم عدالت در ماده ۲۵۱ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم. پژوهشنامه مالیات، ۲۸ (۴۷)، ۱۰۹-۱۲۸.

۱۴.نظری، حسن‌آقا، آقایی، اله محمد، جوشقانی نائینی، سیدحمید. (۱۳۹۰). مالیات و مشوق مالیاتی در گردونه عدالت اجتماعی. پژوهشنامه مالیات، ۱۹ (۱۲)، ۱۵۳-۱۸۲.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

References

1. Alam Al-Hadi, S. S. (2015). An analysis of Islamic tax system indicators.
2. as a target model for Iran's tax system, comparative economics, Research Institute of Humanities and Cultural Studies, third year, second issue, pp. 95-109. [In Persian]
3. Alesina, A., & Perotti, R. (1996). Income Distribution, Political Instability, and Investment. European Economic Review, 40(6), 1203-1228.
4. Almasi, H., Ameli, A., Hajmohammadi, F. (2013). investigation of taxpayers' perceptions of the fairness of the tax system and its effect on the behavior of tax authorities, Tax Research, Number 22, Series 70, pp. 221-249. [In Persian]
5. Attaullahi, H., Aminisabegh, Z., Sadeh, E., Kalantari Khalilabad, H. (2023). presentation of the policy model of tax justice in accordance with the statement of the second step of the Islamic Revolution, Research Journal of Taxation, number fifty-seven, 31 (57), 97 -120. [In Persian]
6. Auerbach, A. J., & Hines Jr, J. R. (2002). Taxation and Economic Efficiency. Washington, DC: Brookings Institution Press.
7. Bird, R. M., & Zolt, E. M. (2005). Redistribution via Taxation: The Limited Role of the Personal Income Tax in Developing Countries. UCLA Law Review. 52. 1627-1695.
8. Bird, R. M., & Zolt, E. M. (2019). Fiscal Policies and the World Economy: An Intertemporal Approach. New York, NY: Columbia University Press
9. Blackburns, (1994). The Oxford Dictionary of Philosophy, Oxford University Press,
10. Creswell JW, Plano Clark VL. (2017). Designing and conducting mixed-method research. Thousand Oaks CA: Sage publications.
11. Driscoll, D. (2023). Populism and Carbon Tax Justice: The Yellow Vest Movement in France. Social Problems, 70 (1), 143-163.
12. Graneheim UH, Lundman B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures, and measures to achieve trustworthiness. Nurse Educ Today, 24(2): 105-120.
13. Güzel, A., S., Özer, G. & Özcan, M. (2019). The effect of the variables of tax justice perception and trust in government on tax compliance: The case of Turkey," Journal of Behavioral and Experimental Economics (formerly The Journal of Socio-Economics), Elsevier, vol. 78(C), pages 80-86.
14. Infanti, A. C. (2008). Tax Equit, Buffalo Law Review, U. of Pittsburgh Legal Studies Research Paper No. 2007-01, Available at SSRN: https: // ssrn.com/abstract=992485
15. Mahmoodabadi, H., Heydarian, N. (2018). examination of the alignment of tax law reforms and comprehensive tax plan with the desired tax system; From the point of view of taxpayers, specialized scientific journal Shabak, fifth year, number 48, pp. 46-52. [In Persian]
16. Masoumi, S. A. (2006). Value-added tax and tax justice. Legal Research, 5(10), 203-223. [In Persian]
17. Mulaee A. (2020). The Survey on Concept of Justice in the Article 251 Repeated of the Direct Tax A. J Tax Res, 28 (47): 109-128

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]

18. Musgrave, R. A. (1959). The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy. New York: McGraw-Hill
19. Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). Public Finance in Theory and Practice. New York, NY: McGraw-Hill
20. Nazari, H., Aghaee A., Joshaghaneenaeeni S. H. (2012). Tax and Tax Incentives from Social Justice Perspective. J Tax Res; 19 (12): 153-182. [In Persian]
21. Piketty, T. (2014). Capital in the Twenty-First Century. Cambridge, MA: Belknap Press
22. Qaidi, M., Golshani, A. (2015). content analysis method, from quantitative to qualitative, psychological methods and models, year seven, number twenty-three, pp. 57-82. [In Persian]
23. Rahim Salmani, A. (2013). A review of content analysis method, Future Research Quarterly, year 23, number 56, pp. 30-40. [In Persian]
24. Rostami, V. & Izadi, S. (2013). The realm of tax laws in time, Law Research Quarterly, 14th year, number, 36, pp. 57-80. [In Persian]
25. Saez, E., & Zucman, G. (2016). Wealth Inequality in the United States since 1913: Evidence from Capitalized Income Tax Data. The Quarterly Journal of Economics, 131(2), 519-578
26. Saez, E., & Zucman, G. (2016). Wealth Inequality in the United States since 1913: Evidence from Capitalized Income Tax Data. The Quarterly Journal of Economics, 131(2), 519-578
27. Samadi A, Tabande R. (2013). Tax Evasion in Iran: its Causes, Effects and Estimation. J Tax Res, 21 (19): 77-106. [In Persian]
28. Slemrod, J. (2004). The Economics of Taxing the Rich. Journal of Economic Perspectives, 18(4), 163-180
29. Slemrod, J., & Bakija, J. (2008). Taxing Ourselves: A Citizen's Guide to the Great Debate over Tax Reform. Cambridge, MA: MIT Press
30. Tajmir Riahi, H., Al Mohammad, S. F. (2019). analysis and criticism of the legal criminal policy of tax crimes in the reformed direct taxes law 2014, Tax Research Journal, number forty-six, pp. 25-48. [In Persian]
31. Tawakkul, M. (1996). Iranian law and tax principles, Tax Quarterly, No. 12. [Persian]
32. Zinda Del Brun, M. R. (2015), Tax Justice in the Value Added Tax System, Nation Research, Volume 1(9), 55-62. [In Persian]

استناد به این مقاله: قاسمی بنابری، حمیدرضا، گودرزی، انسیه، موسوی، زینب و محمدرضائی اردکانی، مهشید. (۱۴۰۳). شاخص‌های عدالت محوری در نظام مالیاتی مبتنی بر قوانین مالیات‌های مستقیم و مالیات بر ارزش افزوده. پژوهشنامه مالیاتی ۳۲ (۶۲).۲۱۱-۱۸۱.

Name of Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-01-30]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.62.182]